

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА БУХГАЛТЕРСЬКИХ КАТЕГОРІЙ “ЗАБОРГОВАНІСТЬ”, “ЗОБОВ’ЯЗАННЯ”, “РОЗРАХУНКИ” ТА НОРМАТИВНЕ РОЗМЕЖУВАННЯ ЇХ СУТНОСТІ

Існування та розвиток бухгалтерського обліку як науки надало змогу вченим, які займаються дослідженнями у сфері теорії та практики бухгалтерського обліку сформувати притаманний саме бухгалтерському обліку понятійно-категорійний апарат. На сьогоднішній день існує велика кількість наукових праць з теорії бухгалтерського обліку в яких окреслюються основоположні терміни, поняття та категорії з даної тематики. Це породило суттєву невизначеність у трактуванні сутності деяких понять та категорій, що призводить до ототожнення термінів і неправильного їх вживання та використання, адже скільки людей – стільки й думок. Саме до таких “проблемних” щодо визначення їх сутності категорій бухгалтерського обліку належать категорії “заборгованість”, “зобов’язання” та “розрахунки”. Величезна кількість науковців у сфері теорії бухгалтерського обліку по-різному трактують сутність даних категорій у своїх наукових працях, деякі навіть об’єднують їх у спільні та ототожнюють як однакові по суті. Подолати дану понятійно-категорійну невизначеність, на нашу думку, можна лише за умов законодавчого визначення та врегулювання підходів до сутності даних понять.

Варто зауважити, що на сьогоднішній день сутність даних категорій нормативно та законодавчо встановлена. Так, у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 10 “Дебіторська заборгованість” визначено, що “заборгованість” – це суми заборгованості підприємства іншим суб’єктам господарювання на певну дату. Таким чином стає зрозумілим, що “заборгованість” – це зобов’язання підприємства перед іншими підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами, погашення яких призведе до витрат ресурсів підприємства, тобто зменшить в майбутньому його активи. З цього визначення витікає, що заборгованість є підкатегорією категорії “зобов’язання”. Відповідно до Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, зобов’язання – заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди. Таким чином стає очевидним, що категорія “зобов’язання” є більш ширшою ніж категорія “заборгованість”, оскільки остання є складовим елементом зобов’язань підприємства. Щодо категорії “розрахунки”, то варто зазначити, що у Постанові НБУ “Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні” визначено, що розрахунки – це платежі підприємств (підприємців) та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов’язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

Таким чином розрахунки – це операції підприємства, які є засобом погашення підприємством власних зобов’язань та заборгованостей, з чого випливає, що ототожнювати категорії “зобов’язання” та “заборгованість” з категорію “розрахунки” недоцільно і є помилкою, адже на законодавчому рівні встановлено відмінності у трактуванні сутності даних категорій. Також можна зазначити, що дані категорії бухгалтерського обліку є близькими за значенням та сутністю, проте слід зауважити, що заборгованість підприємства виникає внаслідок здійснення підприємством відносин з його контрагентами, тобто із виникненням зобов’язань підприємства. Таким чином категорія “заборгованість” є похідною від категорії “зобов’язання”, та виникає лише з виникненням останньої. Щодо категорії “розрахунки”, то вона є похідною від перших двох категорій, тобто розрахунки слугують засобом погашення заборгованостей та припинення дії зобов’язань підприємства перед різними підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами. Так у цих категорій є багато спільного, проте, виходячи із їх сутності, категорії “заборгованість” та “розрахунки” ніби обслуговують більш ширшу за сутністю категорію “зобов’язання”.